

<https://jrl.ui.ac.ir/?lang=en>

Journal of Researches in Linguistics
E-ISSN: 2322-3413
15(1), 1-24
Received: 04.03.2023 Accepted: 13.06.2023

Research Paper

A comparative analysis of word-formation processes involved in the formation of onomatopoeic words in Russian and Persian languages

Shler Ebrahimsharifi*

University of Isfahan, Isfahan, Iran
sh.sharifi@fgn.ui.ac.ir

Abstract

Having been endowed with forms and meanings different from other words in a language as well as other special structural features such as reduplicative structure, onomatopoeic words are regarded as linguistic universals, widely involved in the formation and derivation of new onomatopoeic words. Examining the structure of onomatopoeic words and mulling over their semantic properties in Russian and Persian languages, this study found that the general process of onomatopoeic words' derivation is different in the two languages. Moreover, this study indicated that typological differences between Russian, as an inflectional and agglutinative language, and Persian, as an analytical and agglutinative language, play pivotal roles in the construction of different patterns as well as different word-formation processes, governing the formation of onomatopoeic words. Moreover, the study of semantic aspects of word-formation processes illustrated that this class of words have a category-building role in Russian. This is while in Persian onomatopoeic words, in addition to the primary onomatopoeic and categorical meanings, another semantic layer including certain aspects such as plurality, diversity, hypocorism, and continuance is added to the derived onomatopoeic words.

Keywords: Semantics of Onomatopoeia; Onomatopoeic words; Word-formation; Persian; Russian

Introduction

One of the significant features of onomatopoeic words is that they trigger the formation of new onomatopoeic words. The derived words have the onomatopoeic productive base and create new onomatopoeic words that belong to different word classes. This is mainly based on following the common word-formation processes in language. Similar to the other words in a language, new onomatopoeic words play important roles in a sentence. For example, in Persian, the verb "غریدن" [to roar], the adjective "غرغرو" [a growler], the adverb "گران" [roaring] and the noun "غرش" [roar] are derived from the onomatopoeic word "غر" [roar, growl] which is the sound of a toad. Likewise, in Russian, the verb "хохотать" [to laugh out loud], the nouns "хохот" [laughing out loud] and "хохотун" [someone who laughs out loud] are derived from the onomatopoeic word "хо" [ha] which instantiates the sound of laughter. Analyzing the structure of onomatopoeic words both in Russian and Persian languages as well as extracting the word-formation processes involved in their construction, the present study indicated the general derivational processes of onomatopoeic words in the two languages. It also identified the governing patterns of onomatopoeia formation. Moreover, this study investigated the semantic aspects of the applied word-formation processes and the connotative meanings added to the meaning of the basic onomatopoeic words.

Materials and Methods

This is a mixed-method study with a descriptive and qualitative approach. In this study, firstly, the structure of 596 randomly selected samples was analyzed so as to identify and classify word-formation methods involved in the

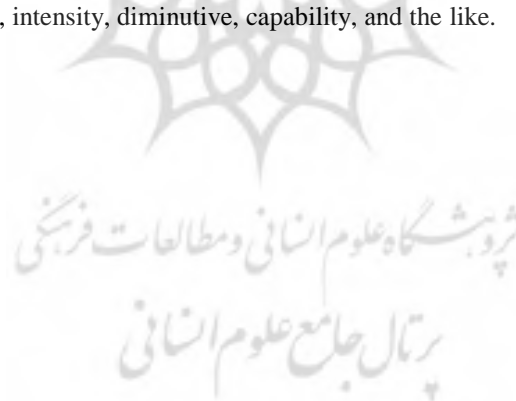
*Corresponding author

derivation of onomatopoeic words in Russian and Persian. In the next step, the frequency of the examined samples in each word class was extracted so as to determine the frequency of each method. The analyzed data in Persian (320 instances) come from the "Dictionary of the Onomatopoeic Words in the Persian Language" (Kamiyar-Vahidian, 1996). The process of collecting Russian onomatopoeic words (276 instances) involved two stages. Firstly, the Russian onomatopoeic words were all collected from different articles and dissertations that had examined Russian onomatopoeic words (e.g., Aliyeva, 2014, 2018; Tishina, 2010; Trityakova, 1985). Secondly, the Russian-Russian dictionaries were used in order to find out their meanings and functions and also identify other onomatopoeic words with the same root.

Results and Conclusion

The analysis of the structure of onomatopoeic words in Russian and Persian languages indicated that typological differences between the two languages play an influential role in selecting onomatopoeic word-formation methods. Russian, belonging to the inflectional and agglutinative type of language, revealed a greater tendency to attach the suffixes to the productive base of onomatopoeic words. This is largely due to its inflectional structure (60% frequency). Persian is an analytical-agglutinative language; therefore, due to its analytical structure, compounding is very active process (46% frequency) in the derivation of onomatopoeic words. Moreover, due to its agglutinative structure, the derivation of onomatopoeic words by through suffixation is ranked second among the word formation processes (38% frequency). However, the compounding or other related processes do not play any role in the formation of onomatopoeic words in Russian. The inflectional structure of Russian has been widely reflected in the formation of verbs that are directly derived from onomatopoeic words. This study indicated that there are different processes governing onomatopoeic word-formation patterns in the two languages. In Russian, the first level of derivation belongs to verbs, and 79% of noun-onomatopoeic words are made up of verbs. This is while in Persian, the first level of derivation belongs to verbs and second level to nouns. It is important to note that nouns are directly derived from onomatopoeic words. In Russian, the dominant pattern for the derivation of onomatopoeic words is « Onomatopoeic word → Verb → Noun, Adjective, and Adverb». However, the dominant pattern in Persian is « Onomatopoeic word → Noun; Onomatopoeic word → Adjective; Onomatopoeic word → Verb; Onomatopoeic word → Adverb; Onomatopoeic word → Verb → Adjective, Adverb; Onomatopoeic word → Noun → Adjective, Adverb». This study also demonstrated that the greater diversity of word-formation methods in Persian in comparison with Russian lies in the ratio of verb-to-noun onomatopoeic words as well as the diversity of connotative meanings. Furthermore, the ratio of verb-to-noun onomatopoeic words is 194 to 82 in Russian and 123 to 107 in Persian. In addition, Russian onomatopoeic words mainly convey the central categorical meaning of word classes such as doing an action, naming the subject or action, quality, or state, but onomatopoeic words in Persian have added other semantic aspects such as plurality, sequence, endearing, continuance, intensity, diminutive, capability, and the like.

مقاله پژوهشی

بررسی تطبیقی فرایندهای واژه‌سازی دخیل در ساخت نام‌آواژه‌ها در زبان‌های روسی و فارسی

شهر ابراهیم شریفی^{*}

چکیده

نام‌آواها از جمله جهانی‌های زبانی به شمار می‌آیند و دوگان‌ساخت بودن یا استفاده از فرایند تکرار در ساخت‌واژه نیز از ویژگی‌های جهانی آن‌ها است. یکی از ویژگی‌های بارز نام‌آواها حضور فعال آن‌ها به‌عنوان پایه مولد در ساخت نام‌آواژه‌ها و ساخت اسم، فعل، صفت و قید است. این پژوهش که در زمره پژوهش‌های ترکیبی با اولویت کیفی قرار می‌گیرد با بررسی ساختار ۵۹۶ نام‌آواژه غیرعاطفی در زبان‌های روسی و فارسی به توصیف و تحلیل فرایندهای واژه‌سازی دخیل در ساخت آن‌ها و استخراج بسامد روش‌های به‌کاررفته می‌پردازد. نمونه‌های مورد مطالعه زبان فارسی از «فرهنگ نام‌آواهای زبان فارسی» و نمونه‌های مورد بررسی زبان روسی از مقالاتی که به بررسی نام‌آواهای روسی پرداخته‌اند، «فرهنگ واژه‌سازی زبان روسی» و فرهنگ‌های روسی به روسی گردآوری شده‌اند. این پژوهش نشان می‌دهد که روند کلی فرایند اشتقاق نام‌آواژه‌ها در زبان‌های روسی و فارسی متفاوت است و تفاوت گونه‌شناختی زبان روسی به‌عنوان زبانی تصریفی و پیوندی و زبان فارسی به‌عنوان زبانی تحلیلی و پیوندی در تفاوت الگوی حاکم بر ساخت نام‌آواژه‌ها و تفاوت فرایندهای واژه‌سازی مؤثر بوده است؛ بررسی بعد معنایی فرایندهای ساخت‌واژی اعمال‌شده نیز نشان می‌دهد در زبان روسی آن‌ها نقش مقوله‌ساز داشته‌اند در حالی که نام‌آواژه‌های زبان فارسی علاوه بر معنای اولیه نام‌آوا و معنای مقوله‌ای جنبه‌های معنایی دیگری نظیر کثرت، تنوع، تحسین، توالی و غیره را نیز به نام‌آواژه‌ها اضافه کرده‌اند.

کلیدواژه‌ها: نام‌آوا، نام‌آواژه، واژه‌سازی، زبان فارسی، زبان روسی

۱. مقدمه

در میان واژه‌های زبان دسته‌ای وجود دارد که به لحاظ فرم و معنا با سایر واژه‌های موجود در زبان تفاوت بارزی دارند. نام آواها واژه‌هایی هستند که برای تقلید صداهایی که در دنیای اطرافمان شنیده می‌شود، ساخته شده‌اند. آن‌ها جزو جهانی‌های زبانی به شمار می‌آیند. نظریهٔ onomatopoeia یکی از فرضیات مطرح در خصوص منشأ شکل‌گیری زبان‌هاست که ادعا می‌کند زبان پس از آن شکل گرفت که انسان صداهای طبیعی پیرامونش را تقلید کرد، سپس به تدریج آن‌ها را نظام‌مند ساخت و به آن‌ها جنبهٔ قراردادی داد. نظریهٔ bow-wow نیز اصوات تقلیدی را منشأ زبان‌ها می‌داند. آنچه مسلم است این است که نام آواها در مراحل اولیهٔ شکل‌گیری زبان به وجود آمده‌اند، ساختار درونی ویژه‌ای دارند که با سایر عناصر زبانی تفاوت بارزی دارد و ترکیب آوایی پایداری دارند که با قواعد آوایی هر زبان همخوانی دارد. از آنجا که نام آواها منشأ یکسانی دارند و پژواک صداهای جهان پیرامون هستند در زبان‌های مختلف شباهت‌هایی بهم دارند؛ اما اولاً به این دلیل که تعداد واج‌های زبان‌ها محدود است و برای تقلید همهٔ صداهای نامکافی است و دوماً برداشت شنوندگان نیز از صداهای متفاوت است هر زبانی با توجه به امکانات و مشخصه‌های نظام آوایی خود این صداهای را درک و در قالب واج‌ها تقسیم بندی می‌کند، لذا نام آواهای زبان‌های مختلف با هم تفاوت دارند. به عنوان نمونه، انعکاس صدای گربه در زبان فارسی «میاو»، در روسی *mjau/ мяу* و در انگلیسی *meow, mew-mew* است، صدای خوک در فارسی «خُرخُر»، در روسی *khruj-khrju/ хрю-хрю* و در انگلیسی *oink-oink* است و صدای اردک در فارسی «کواک-کواک»، در روسی *krjā-krjā/ кря-кря* و در انگلیسی *quack-quack* است. از جمله ویژگی‌های بارز نام آواها مشارکت آن‌ها در ساخت واژه‌های جدید یا به عبارتی نام آواواژه‌ها^۱ است. در این پژوهش منظور از «نام آواواژه»، واژه‌ای است که ریشهٔ نام آوایی دارد، به عبارت دیگر، در این قبیل واژه‌ها، نام آوا به عنوان پایهٔ مولد^۲ عمل کرده و با تبعیت از الگوهای ساخت واژی موجود در زبان نام آواواژه‌هایی ساخته است که به اقسام مختلف کلام تعلق دارند و مانند سایر واژه‌های زبان در جمله نقش آفرینی می‌کنند؛ به عنوان مثال، نام آواواژه‌های «زنگوله» و «قطره-قطره» اسم، «غرنیدن» و «کارپا-قطره قطره چکیدن» فعل، «گران» و «گران-ره‌ره» قید و «جیغ جیغو» و «کارکاچوئی/ کاکاکچوئی» قارقارکن صفت هستند که همگی به کمک پسوندافزایی از نام آواها ساخته شده‌اند.

ساخت واژهٔ نام آواها در زبان‌های مختلف از دیرباز مورد توجه زبان‌شناسان بوده است. داشتن ساخت ساده، عموماً مبتنی بر تکرار یا دوگان‌سازی به روش‌های مختلف از ویژگی‌های رایج نام آواهاست. برخی پژوهشگران، نظیر رانگروسوان دوگان‌ساخت بودن یا استفاده از فرایند تکرار در ساخت واژهٔ نام آواها را یکی از ویژگی‌های جهانی آن‌ها می‌دانند (محیی‌الدین قمشه‌ای، ۱۳۹۰: ۹۱). این پژوهش در پی آن است تا پس از اشاره به آرای دستورنویسان و زبان‌شناسان روس در خصوص جایگاه نام آواها با تحلیل ساختار نام آواواژه‌های موجود در زبان‌های روسی و فارسی روند کلی شکل‌گیری آن‌ها و فرایندهای واژه‌سازی دخیل در ساخت آن‌ها را استخراج و با مقایسه آن‌ها با یکدیگر به این پرسش‌ها پاسخ دهد: آیا روند یکسانی بر الگوهای ساخت نام آواواژه‌ها از نام آواها در این دو زبان حاکم است؟ فرایندهای ساخت واژی دخیل در ساخت نام آواواژه‌ها از نام آواها در این دو زبان کدامند؟ آیا معانی مکمل اضافه‌شده توسط فرایندهای دخیل در ساخت نام آواواژه‌ها در این دو زبان مشابه هستند؟ و تصریفی بودن به عنوان وجه غالب رده‌شناختی زبان روسی چگونه بر روش‌های ساخت نام آواواژه‌ها انعکاس داشته است؟

۲. مبانی نظری و پیشینه پژوهش

وحیدیان کامیار (۱۳۷۵: ۱۰) نام آواها را واژه‌هایی می‌داند که پژواک صداهای باشند یا هر واژه‌ای که رابطهٔ بین لفظ و معنای آن نوعی رابطهٔ طبیعی یا ذاتی باشد. در دستور زبان روسی غالباً از اصطلاح звукоподражание (ترجمه تحت‌اللفظی: صداهای تقلیدی) برای نام آواها

¹ onomatopoeic words

² производящая основа- underlying stem

استفاده می‌شود. **آخمانووا**^۱ (1966:152-153) در فرهنگ اصطلاحات زبان‌شناسی اصطلاح نام‌آوا را به این صورت تعریف می‌کند:

۱. بازتولید قراردادی صداهای موجود در طبیعت و صداهایی که با برخی پروسه‌ها همراهند (مانند: لرزش، سوت، خنده) و همچنین صدای حیوانات نظیر: /mjau /мяу - میا، /gaf-gaf /гаф-гаф - هاف هاف، /kukareku /кукареку - قوقولی قوقو و امثالهم؛ ۲. ساخت کلماتی که لایه آوایی آن‌ها تا حدودی یادآور اشیا و رویدادهایی است که توسط آن‌ها نام برده شده‌اند: /khokhot /хохот - قهقهه، /kukushka /кукушка - فاخته (کوکو)، /murlikat /мурлыкать - خُرخر کردن (گره).

نام‌آوایی طبق تعریف وارونین عبارتست از ارتباطی طبیعی و نظام‌مند و به لحاظ آوایی اقتباسی میان واح‌های کلمه و مشخصه‌های صوتی (آکوستیکی‌ای) که مبنای نام‌گذاری مصداق قرار گرفته‌اند (Воронин, 1990: 5). پیشگفشی کلماتی را نام‌آوا می‌شمارد که نمی‌توان مرزی بین صدا و معنای آن‌ها کشید چون در آن‌ها معنا در خود صوت نهفته است (Пешковский, 1956: 168). زبان‌شناسانی نظیر اسپرسن و اولمن هر واژه‌ای را که میان لفظ و معنای آن نوعی رابطه طبیعی باشد، نام‌آوا می‌دانند؛ نظیر خراش، بوس، پتک، وولول، زنبور و (وحیدیان کامیار، ۱۳۷۵: ۲۹).

از جمله مسائلی که زبان‌شناسان روس در خصوص نام‌آواها مطرح کرده‌اند و به آن‌ها پرداخته‌اند عبارت‌اند از: دلالت معنایی، تعلق یا عدم تعلق آن‌ها به اقسام مستقل کلام، مرزبندی آن‌ها با اصوات عاطفی، تقسیم‌بندی نام‌آواها بر اساس معیارهایی نظیر مشخصه‌های صوتی، منبع صوتی (درونی یا بیرونی)، سطح تجلی‌نماد آوایی یا شمایل‌گونگی،^۲ معنای لغوی (تک معنایی، دارای معنای مجازی و غیره)، نقش نحوی و شکل ساختاری و نقش آن‌ها در واژه‌سازی. به دلیل نوع ارتباط نام‌آواها با معنا، آن‌ها جزو واژه‌های معمول زبان به شمار نمی‌آیند و بحث پیرامون نوع رابطه این عناصر زبانی با معنا از دیرباز در میان اندیشمندان مطرح بوده است. حتی زبان‌شناسانی نظیر پیشگفشی بر این باورند که نام‌آواها اصلاً «واژه» به‌شمار نمی‌آیند و به همین دلیل معنای لغوی هم ندارند چون در آن‌ها برخلاف واژه‌های معمول زبان صورت و معنا از هم قابل تفکیک نیستند (Пешковский, 1956: 168). برعکس شانسکی معتقد است:

«هرچند کل معنای نام‌آواها در صوت نهفته است با این حال آن‌ها حاوی معنا هستند؛ اما چون معنای آن‌ها در آواها نهفته است از نظر معنای لغوی با سایر کلمات تفاوت دارند. آن‌ها عموماً ترکیب هجایی ثابتی دارند و به‌عنوان کلمات مستقل و کامل در زبان به کار می‌روند و حتی در مدخل‌های فرهنگ لغت‌ها هم درج می‌شوند (به‌عنوان نمونه، در فرهنگ اوشاکاف مدخل‌هایی به نام آواهای /буль-буль /мяу و ... اختصاص یافته است) و معنای آن‌ها خارج از بافت هم قابل درک است. آن‌ها (البته نه همه آن‌ها) می‌توانند برای نامیدن اشیا و حیواناتی که تقلید صدای آن‌ها هستند هم به کار روند» (Шанский, 1987: 253).

برخی دستورنویسان روس نظیر آکساکاف^۳ برای نام‌آواها ماهیتی مستقل قائل نیستند و آن‌ها را واژه به‌شمار نمی‌آورند، برخی نظیر افسینیکو-کولیکف^۴ و پیشگفشی^۵ آن‌ها را جزو اقسام کلام نمی‌دانند چون برخلاف سایر اقسام کلام نقش نام‌گذاری^۶ ندارند و فاقد صورت صرفی مشخصی هستند، آباکومف^۷ نام‌آواها را جزو مجموعه ابزارهای تعامل زبانی به‌شمار نمی‌آورد و سیدروف^۸ معتقد است نام‌آواها و اصوات عاطفی^۹ فاقد معنای لغوی هستند. در مقابل زبان‌شناسانی نظیر وینوگرادف^۹ و تیخونوف بر این باورند که نام‌آواها و اصوات عاطفی جزو اجزای مستقل کلام به‌شمار می‌آیند، که هر چند نقش نام‌گذاری ندارند؛ اما معنای لغوی دارند و با حمل اطلاعات زبانی در قالب کلماتی کامل^{۱۰} به‌عنوان ابزاری برای برقراری ارتباط به کار می‌روند، لذا یک رده مستقل کلام به‌شمار می‌آیند و با ساخت

¹ Ахманова О. С.

² звукообраз- iconicity

³ Аксаков К.С.

⁴ Овсяннико-Куликовский Д.Н.

⁵ nominative

⁶ Абакумов С. И

⁷ Сидоров В. Н.

⁸ междометие-interjection

⁹ Виноградов

¹⁰ полноценный

کلمات مشتق این قابلیت را دارند تا جزو رده‌های دیگر کلام قرار گیرند (75-72: 1981: Тихонов). اکثر دستورنویسان روس نام آواها و اصوات عاطفی را علیرغم تفاوت‌های فی مابین در یک دسته قرار می‌دهند که دلیل آن نزدیکی و شباهت این دو قسم کلام به همدیگر و تفاوت فاحش آن‌ها با سایر اقسام کلام است. برخی دیگر نظیر شانسکی و علییوا نام آواها را مستقل از اصوات عاطفی طبقه‌بندی می‌کنند. شانسکی بر این باور است که اصوات عاطفی و نام آواها علیرغم نداشتن شکل صرفی مشخص به لحاظ نحوی کاملاً مستقلند و از نظر عملکرد در جمله نیز تفاوت قابل توجهی دارند (252-253: 1981: Шанский). علییوا داشتن ویژگی‌هایی نظیر انجام نقش نحوی مشخص در جمله، قابلیت تولید واژه‌های جدید به صورت زایا و قابلیت احساسی-زیبایی‌شناختی نام آواها را دلیلی بر مستقل و متمایز بودن آن‌ها از سایر اجزای کلام می‌داند (31: 2014: Алнева). وحیدیان کامیار (۱۳۷۵: ۱۲) به دلیل وجود رابطه طبیعی میان اصوات عاطفی و مفاهیم آن‌ها اصوات عاطفی را نیز جزو نام آواها قلمداد می‌کند. او با اشاره به اینکه اصوات عاطفی ویژگی‌های خاص خود را دارند در فرهنگ نام آوایی زبان فارسی که تنها فرهنگ مربوط به نام آواها در زبان فارسی است آن‌ها را جدا از اصوات غیرعاطفی طبقه‌بندی می‌کند.

طرفداران دسته‌بندی نام آواها و اصوات عاطفی در قالب یک قسم کلام به این استناد می‌کنند که هر دو گونه کلماتی غیرقابل صرف هستند که به لحاظ نحوی در جمله مستقل عمل می‌کنند. طرفداران جدایی این دو دسته نیز به تفاوت معنایی، نقشی، ساخت واژری و تا حدودی نحوی آن‌ها استناد می‌کنند. از جمله استدلال‌هایی که برای اثبات جدایی نام آواها از اصوات عاطفی به آن‌ها استناد می‌شود عبارت‌اند از: ۱. نقش اصوات عاطفی بیان احساس و اراده است؛ اما نام آواها صداهای موجود در جهان اطراف را باز تولید می‌کنند، پس از نظر معنایی کاملاً با هم متفاوتند؛ ۲. در نام آواها معنای لغوی مستقیماً از صوت برداشت می‌شود و معنای آن‌ها به بلندی، آهنگ کلام، طول صوت، حالت و زبان بدن و همچنین بافت و موقعیت گفتاری بستگی ندارد؛ اما معنای اصوات عاطفی فقط در بستر بافت مشخص می‌شود؛ ۳. نام آواها فقط از اصوات و ترکیب اصواتی ساخته شده‌اند که تکرار ساز نیستند؛ ۴. نام آواها و اصوات عاطفی از نظر نحوی عملکرد یکسانی ندارند. نام آواها برخلاف اصوات عاطفی که در جمله نقش نحوی برعهده ندارند می‌توانند نقش‌های مختلف نحوی نهاد، گزاره، مفعول و متمم‌قیدی را ایفا کنند؛ ۵. قابلیت ساخت واژه‌های جدید از نام آواها به مراتب بیشتر از اصوات عاطفی است.

دودنیکاف نام آواهای روسی را براساس منبع صوت به سه دسته تقسیم می‌کند: ۱. نام آواهایی که تقلید صدای پرندگان هستند: *krjā-* *krjā/ кря-кря* - کواک کواک، *kukāreki/ ку-ка-ре-ку* - قوقولی قوقو، *chik-chirik/ чик-чирик* - چیک چیک (گنجشک)؛ ۲. نام آواهایی که تقلید صدای حیوانات هستند: *khru-khru/ хрю-хрю* - خرخر (خوک)، *gāf-gāf/ гаф-гаф* - هاف هاف (پارس سگ)؛ ۳. نام آواهایی که تقلید صدای طبیعت بی‌جان هستند: *kār-kār/ кап-кап* - چک چک (آب)، *tik-tāk/ тик-так* - تیک تاک (دودنیکوف، 1990: 313).

علاوه بر اشاره به منبع صوت، نام آواها مشخصه‌های دیگری نیز دارند، نظیر شدت یا تاکید^۱ و استمرار^۲ که نشان‌دهنده این نکته است که در معنای آن‌ها نه تنها یک پدیده، بلکه کیفیت یا چگونگی آن هم منعکس شده است.

تیشینا براساس سطح تجلی شمایل‌گونگی، نام آواهای روسی را به چهار دسته تقسیم می‌کند: ۱. نام آواهایی که طبق تعریف نام آواها پژواک صوت هستند: *kva-kva/ ква-ква* - کواک کواک، *khi-khi-khi/ хи-хи-хи* - هه هه هه؛ ۲. نام آواهایی که از دسته اول مشتق شده‌اند: *kar kat/ каркат* - قارقار کردن، *kukushka/ кукушка* - کوکو (فاخته). در میان واژه‌ها این دسته شمایل‌گونگی همچنان برجسته مانده است؛ اما واژه معنای ثانویه و فرم اشتقاقی پیدا کرده و وارد روند واژگانی شدگی^۳ شده است؛ ۳. نام آواهایی که به واسطه شم زبانی یا باز تولید نماد آوا یا نشانه‌های ظاهری نام آواها (نظیر تکرار، ترکیبات هجایی غیر معمول، صفیری‌های تکرار شونده و غیره) توسط گویشوران زبان تشخیص داده می‌شوند: *gremet/ греть* - صدای گرومپ یا غرش دادن، *shurshat/ шуршать* - صدای شرشر دادن (آب). ماهیت نام آوایی بالقوه این دسته واژه‌ها فقط می‌تواند در متن تجلی یابد؛ ۴. نام آواهایی که شمایل‌گونگی اولیه خود را از دست داده‌اند:

¹ intensity

² duration

³ lexicalization

(Тихонова, 2010: 10-11) —درز shel/ цель, skala/ скала.

در زبان فارسی نیز پژوهش‌های متنوعی درباره نام‌آواها صورت گرفته است، از جمله: نشاط (۱۳۵۶)، نیکوبخت (۱۳۸۳)، محمدی و نقشبندی (۱۳۹۴)، داوری اردکانی و مغانی (۱۳۹۴) و اعتباری (۱۳۹۷). این پژوهش‌ها بیشتر به بررسی ساختاری و معنایی نام‌آواها در گویش‌های مختلف ایرانی یا مقایسه آن‌ها با زبان فارسی پرداخته‌اند. همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد دوگان‌ساخت بودن از جمله ویژگی‌های جهانی نام‌آواها است. دبیرمقدم (۱۳۹۵) و رضایتی (۱۳۹۴) به تحلیل صوری و معنایی فرایند تکرار در زبان فارسی پرداخته‌اند و در این پژوهش‌ها نام‌آواهایی را که از نظر ساختی در این رده قرار داشته‌اند، بررسی کرده‌اند. مقایسه‌ی ساختار نام‌آواهای روسی و فارسی نیز تاکنون در سه پژوهش توسط محرابی (۲۰۱۵) و صیامی (۲۰۱۵، ۲۰۲۰) انجام شده است. محرابی (۲۰۱۵) به بررسی اصوات عاطفی پرداخته است و صرفاً به جایگاه نام‌آواها در دو زبان روسی و فارسی اشاره کرده است و صیامی به بررسی مقایسه‌ای ویژگی‌های آوایی نام‌آواهای روسی و فارسی بیانگر اشیا و طبیعت بی‌جان (۲۰۲۰) و جاندار (۲۰۱۸) با هدف نشان دادن شباهت‌ها و تفاوت‌های بین آن‌ها پرداخته است. بحث پیرامون ساخت‌واژه نام‌آواواژه‌ها به‌ویژه مقایسه و تحلیل ساختاری و معنایی آن‌ها در زبان‌های مختلف نسبتاً جدید است و این پژوهش نیز به‌نوبه خود اولین گام در راستای بررسی ساخت‌واژه نام‌آواواژه‌ها در زبان‌های روسی و فارسی و تحلیل ساختار و معنای آن‌ها به شمار می‌آید.

۳. روش پژوهش

در این پژوهش که به نظر نگارنده در طیف پژوهش‌های ترکیبی قرار می‌گیرد، اولویت توصیف و تحلیل کیفی است و بخش کمی محدود به ذکر میزان فراوانی نمونه‌های مشاهده‌شده در راستای تحلیل نتایج است؛ صرفاً ساخت‌واژه و واژه‌های مشتق‌شده از نام‌آواهای غیرعاطفی بررسی، توصیف و تحلیل می‌شود. روش کار به این صورت است که ابتدا ساختار نمونه‌هایی که به‌صورت تصادفی انتخاب شده‌اند (۵۹۶ نمونه) تحلیل می‌شود تا روش‌های ساخت‌واژی به‌کاررفته در اشتقاق آن‌ها شناسایی و طبقه‌بندی شود، سپس فراوانی نمونه‌های بررسی‌شده در هر رده کلام استخراج می‌شود تا مشخص شود بسامد هر روش چقدر بوده است. داده‌های مورد بررسی زبان فارسی (۳۲۰ نمونه) از «فرهنگ نام‌آواهای زبان فارسی» تألیف وحیدیان کامیار (۱۳۷۵) استخراج شده‌اند و معنای وندها نیز برای بررسی معنای نام‌آواواژه‌های استخراج‌شده از فرهنگ پیشوندها و پسوندهای زبان فارسی تألیف خسرو فرشیدورد (۱۳۸۶)، اشتقاق پسوندی در زبان فارسی امروز تألیف خسرو کشانی (۱۳۷۱) و پژوهش‌های دبیرمقدم (۱۳۹۵) و رضایتی (۱۳۹۴) استنباط شده است. فرایند استخراج نام‌آواهای روسی (۲۷۶ نمونه) در دو مرحله صورت گرفته است: در مرحله نخست نام‌آواهای روسی از مقالات و پایان‌نامه‌هایی که به بررسی نام‌آواهای روسی پرداخته‌اند نظیر: علیوا (۲۰۱۸، ۲۰۱۴)، تیشینا (۲۰۱۰) و تریتیاکووا (۱۹۸۵) استخراج و سپس در فرهنگ‌های روسی به روسی اوشاکف (۱۹۳۵-۱۹۴۰)، یوگنوا (۱۹۸۱-۱۹۸۴) و «فرهنگ واژه‌سازی زبان روسی» (Тихонов, 1985) موارد کاربرد آن‌ها بررسی و نام‌آواواژه‌های هم‌ریشه با آن‌ها گردآوری شده است. لازم به ذکر است که در هر دو زبان از ذکر نمونه‌هایی که الگوی ساخت‌واژی آن‌ها نازایا بوده است، صرف‌نظر شده است.

۴. بررسی و تحلیل داده‌ها

در این بخش نمونه‌های گردآوری‌شده از هر دو زبان به تفکیک قسم کلام ارائه شده است. برای سهولت در تفکیک بخش‌های مختلف و نشان دادن ارتباط آن‌ها با یکدیگر جدول‌هایی رسم شده است که در آن‌ها ابتدا نام‌آوا ذکر و معنای آن توضیح داده شده و سپس نام‌آواواژه ساخته‌شده از آن در همان قسم کلام ذکر شده است، در ستون بعدی روش ساخت، سپس فراوانی نمونه‌های مشاهده‌شده و در ستون آخر نیز معنای ضمنی اضافه‌شده توسط وند یا روش واژه‌سازی به‌کاررفته درج شده است. سپس داده‌های به‌دست‌آمده از دو زبان با هم مقایسه شده‌اند تا مشخص شود کدام روش‌ها در هر زبان زیاتر عمل کرده‌اند. در مرحله بعد الگوی کلی فرایند اشتقاق نام‌آواواژه‌ها در

دو زبان استخراج شده است و در پایان جنبه‌های معنایی نام‌آواواژه‌ها در دو زبان بررسی شده است.

۴-۱. تحلیل ساختاری نام‌آواواژه‌ها در زبان روسی و فارسی

۴-۱-۱. نام‌آواواژه‌های فعلی

در زبان روسی شمار افعال و اسامی ساخته شده از نام‌آواها به مراتب بیشتر از سایر اقسام کلام است (Алиева, 2016: 37) از اکثر نام‌آواهای روسی فعل ساخته می‌شود. تریتیاکاوا تعداد افعال دارای ریشه‌ی نام‌آوا را بیش از ۸۰۰ فعل می‌داند (Третьякова, 1985: 38). تحلیل ساختار ۱۹۴ فعل دارای ریشه‌ی نام‌آوا نشان می‌دهد نام‌آواواژه‌های فعلی زبان روسی یا مستقیماً با اضافه شدن مصدرساز -ТЬ و یکی از پسوندهای زیر (که با حروف پرننگ نوشته شده‌اند) به نام‌آوا ساخته می‌شوند (اشتقاق سطح I):

جدول ۱- نام‌آواواژه‌های فعلی در زبان روسی

Table 1- Verb-onomatopoeic words in Russian

معنای وند	تعداد نمونه‌های مشاهده شده	روش ساخت	نام‌آواواژه	توضیح	نام‌آوا
عمل مستمرساز	۲۹	پسوندافزایی (اضافه شدن پسوند به پایه غیرمکرر)	крякать/krjākāt квакать/kvākāt каркать/kārkat	اسم صوت	кря /krjā ква /kvā кар /kār
				اردک	
				اسم صوت قورباغه	
عمل مستمرساز	۱۱	پسوندافزایی (اضافه شدن پسوند به پایه غیرمکرر)	ворковать/vorkovāt куковать/kukovāt	اسم صوت کلاغ	вор/vor ку/ku
				اسم صوت کیوتر	
عمل مستمرساز	۹	پسوندافزایی	чирикать/chirikāt рыкать/рычать/rīkat/rīchāt	اسم صوت گنجشک	чирик/chirik рык/рыч/rīk/rīch
				اسم صوت غریدن شیر	

یا پس از حذف پسوند نمود غیراستمراری ساز از نام‌آواواژه فعلی دارای نمود دستوری استمراری و اضافه شدن یکی از وندهای زیر ساخت آن‌ها انجام می‌شود که محصول نهایی این اشتقاق سطح II یا III^۱ یک نام‌آواواژه فعلی دارای نمود دستوری مطلق است:

^۱ شقاقی از این فرایند به‌عنوان اشتقاق پایگانی نام می‌برد (شقاقی، ۱۳۸۷: ۸۶).

جدول ۲- نام‌آواواژه‌های فعلی در زبان روسی

Table 2- Verb-onomatopoeic words in Russian

معنای وند	تعداد نمونه‌های مشاهده شده	روش ساخت	اشتقاق سطح سه	نام‌آواواژه‌ی فعلی جدید اشتقاق سطح دو	نام‌آواواژه‌ی فعلی استمراری اشتقاق سطح یک	توضیح	نام‌آوا
				хлопнуть/khlopnut	хлопать/ khlōpāt	اسم صوت بهم خوردن دو سطح بهم مثل بال پرنده، پارو به سطح آب یا درب به چارچوب؛	хлоп/ khlōp
عمل ساز (یک بار انجام عمل)	۳۱	پسوندافرایی	-	топнуть/ topnut	топать/ topāt	تاپ تاپ صدا کردن پا هنگام حرکت بر سطح زمین، اسم صوت پا هنگام ضربه زدن به چیزی؛	топ/ top
عمل ساز (یک بار انجام عمل)؛ واژه‌بست غیرمتعدی ساز(فعل) را از حالت متعدی به لازم تبدیل می‌کند، شروع عمل، محدودیت زمانی انجام عمل؛ به آرامی صدا دادن، هر از گاهی.	۸	پسوندافرایی	грохнутьcя/ grokhnutcā	грохнуть/ grokhnut	грохать/ grokhāt	صدایی شبیه شترق	грок/ grokh
	۴۱	پیشوندافرایی؛ پیشوند و پسوندافرایی	поскрипывать/ poskripivāt	поскрипеть/ poskripet	скрипеть/ skripet	اسم صوت کشیدن شیئی سنگین روی سطح، غیر غیر	скрип/ skrip

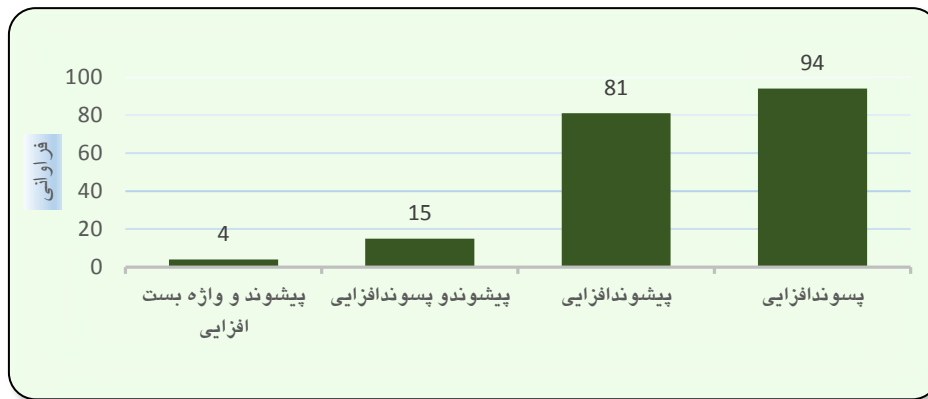
گاهی فعل به جای آنکه مستقیماً از نام‌آوا ساخته شود، از نام‌آواواژه‌ی اسمی ساخته می‌شود:

جدول ۳- نام‌آواواژه‌های فعلی در زبان روسی

Table 3- Verb-onomatopoeic words in Russian

معنای وند	تعداد نمونه‌های مشاهده شده	روش ساخت	اشتقاق سطح سه	نام‌آواواژه‌ی فعلی اشتقاق سطح دو	نام‌آواواژه‌ی اسمی اشتقاق سطح یک	توضیح	نام‌آوا
عمل ساز؛ کثرت	۶؛ ۴	پسوندافرایی؛ پیشوند و بست‌افزایی	нахохотаться/ nākhokhotātscā расхохотаться/ rāskhokhotātscā	хохотать/ khokhotāt	хохот/ khokhot	اسم صوت خنده بلند، هاه هاه	хо-хо/ kho-kho

نتیجه بررسی داده‌های مربوط به روش ساخت نام‌آواواژه‌های فعلی در زبان روسی را می‌توان به صورت نمودار زیر نشان داد:

نمودار ۱- روش‌های ساخت نام‌آواواژه‌های فعلی در زبان روسی

Chart 1- Methods of formation of verb-onomatopoeic words in Russian

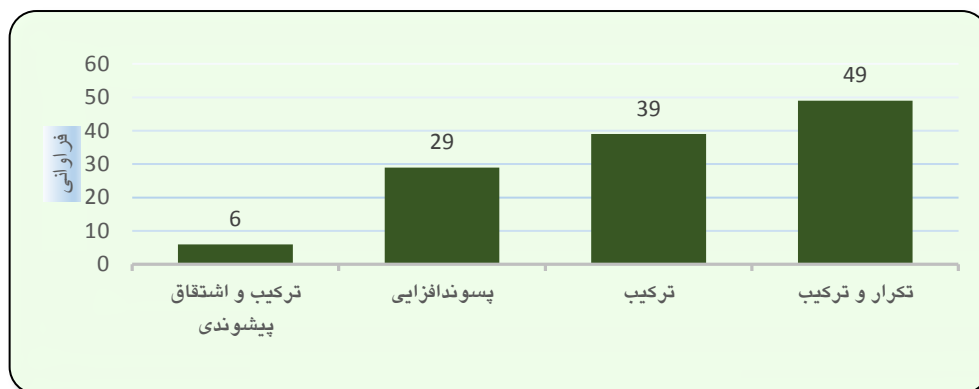
در ساخت فعل از نام‌آواها در زبان فارسی از روش‌های زیر استفاده می‌شود:

جدول ۴- نام‌آواواژه‌های فعلی در زبان فارسی

Table 4- Verb-onomatopoeic words in Persian

معنای وند	تعداد نمونه‌های مشاهده شده	روش ساخت	نام‌آواواژه فعلی	نام‌آوا
انجام عمل	۴۹	تکرار و ترکیب	خش‌خش کردن	خش
			قل‌قل زدن	قل
فرآیند انجام عمل	۳۹	ترکیب	جر خوردن	جر
			غژ کردن	غژ
			شیهه زدن	شیهه
			ماق کشیدن	ماق
شروع عمل	۶	ترکیب و اشتقاق (پیشوندی)	به پت پت افتادن	پت پت
			به توپ بستن	توپ
مصدر فعلی ساز	۲۹	پسوندافزایی	تپیدن	تپ
			ترکیدن	ترک

داده‌های مربوط به روش ساخت ۱۲۳ نام‌آواواژه فعلی در زبان فارسی را می‌توان در نمودار زیر مشاهده کرد:

نمودار ۲- روش‌های ساخت نام‌آواواژه‌های فعلی در زبان فارسی

Chart 2- Methods of formation of verb-onomatopoeic words in Persian

۲-۱-۴. نام‌آواواژه‌های اسمی

ساخت اسم از نام‌آواها در زبان روسی به‌لحاظ روش ساخت تنوع زیادی دارد. در زبان روسی تمامی نام‌آواها می‌توانند در نتیجه فرایند تبدیل در ساختارهای نحوی در نقش اسمی به کار روند؛ اما برخلاف سایر اسامی ساخته‌شده به کمک فرایندهای دیگر، این واژه‌ها مستقلاً به‌صورت اسم در مدخل فرهنگ‌ها درج نمی‌شوند. بیشتر اسامی ساخته‌شده از نام‌آواها از فعل ساخته می‌شوند و اسم عمل هستند. اما مواردی نیز وجود دارد که اسم مستقیماً از نام‌آوا ساخته می‌شود که عبارت‌اند از:

جدول ۵- نام‌آواواژه‌های اسمی در زبان روسی
Table 5- Noun-onomatopoeic words in Russian

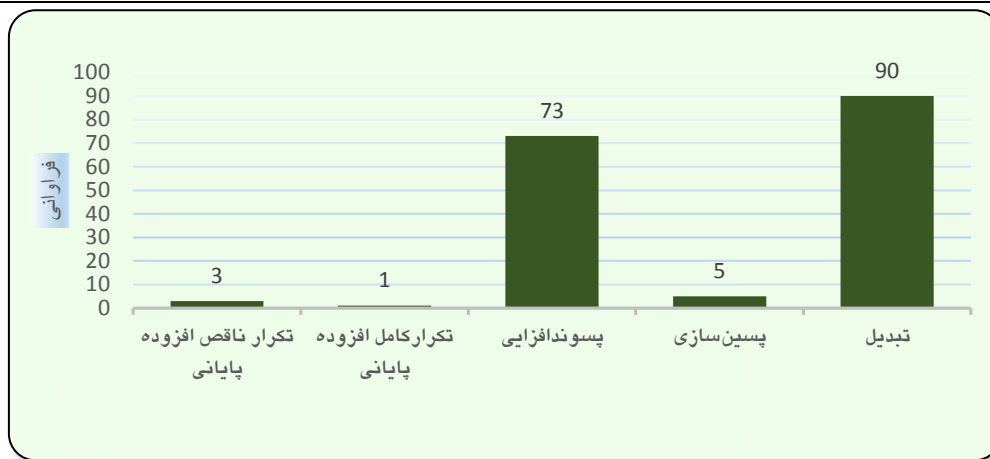
نام‌آوا	توضیح	نام‌آواواژه اسمی	توضیح	روش ساخت	نمونه‌های مشاهده‌شده	تعداد	معنای وند
трень-брень/ tren-bren	دیرین دیرین، صدای ساز	трень-брень: Какая ей радость слушать трень- брень. (چقدر از شنیدن دیرین دیرین خوشحال بود)	-	فرایند تبدیل	تمام نام‌آواها	-	-
хрю/ khřju	اسم صوت خوک	хрюшка	خوک				
кря/ křjā	اسم صوت اردک	кряква	اردک	پسوندافرایی (به پایه غیرمکرر)	۶	اسم حیوان‌ساز	
ква/ kvā	اسم صوت قورباغه	квакушка/ kvākushkā	قورباغه				
мя/ miāu	اسم صوت گربه	Мяукин/ Miāukin	میائو کین				
хрю/ khřju	اسم صوت خوک	Хрюкин/ Khřjukin	خریو کین	پسوندافرایی (اضافه شدن پسوند به پایه غیرمکرر)	۴	نسبت به خاندان (نام‌خانوادگی ساز)	
га /gā	اسم صوت نوعی اردک به همین نام	Гагарин/ Gāgārin	گاگارین	تکرار کامل افزوده پایانی	۱		
го/ go	اسم صوت غاز	гогот/ gogot	فریاد غاز	تکرار ناقص افزوده پایانی	۳		
хо/ kho	اسم صوت خنده	хохот/ khokhot	قهقهه				
топ/ top	اسم صوت پا کوفتن	топот/ topot	صدای پاکوفتن				سرو صدا، صدای بلند
грок/ grokh	اسم صوت حرکت سریع پرسرو صدا	грокот/ grokhot	صدای گرومپ، شترق	پسوندافرایی (اضافه شدن پسوند به پایه غیرمکرر)	۴		

در ساخت نام‌آواواژه اسمی از فعل از روش‌های زیر استفاده می‌شود:

جدول ۶- نام‌آواواژه‌های اسمی در زبان روسی
Table 6- Noun-onomatopoeic words in Russian

معنای وند	تعداد نمونه‌های مشاهده‌شده	روش ساخت	توضیح	نام‌آواواژه اسمی	توضیح	نام‌آواواژه فعلی
			بوق، آژیر، زنگ	гудение/ gudenje	صدای سوت ممتد دادن نظیر زنگ، بوق یا آژیر؛ درآوردن نوعی صدای خاص	гудеть/ gudet
			اسم همان صدا	клохтанье/ klokhtanje	توسط مرغ زمانی که روی تخم نشسته یا با جوجه‌ها می‌گردد	клохтать/ klokhtāt
اسم عمل	۴۳	پسوندافرایی	نعره	рычание/ richanje	نعره زدن	рычать/ richāt
			وزوز، خس خس	пискотня/ piskotnjā	صدای نازک و بلند دادن مثل وزوز مگس، خس خس موش	пищать/ pishāt
اسم عمل ساز	۵	پسین‌سازی (اشتقاق) معکوس با حذف پسوند)	بوم (صدای توپ جنگی) پرش	бах/ bākh прыг/ prig	تیر/ توپ در کردن پریدن	бахнуть/ bākhnut прыгнуть/ prignut
اسم فاعل ساز	۱۶	پسوندافرایی	آدم جیغ جیغو (مذکر/ مونث) آدم خوش‌خنده (مذکر/ مونث)	визгун – визгунья/ vizgun- vizguniā хохотун- хохотунья/ khokhotun- khokhotuniā	جیغ زدن قهقهه خندیدن	визжать/ vizhāt хохотать/ khokhotāt

نتیجه بررسی داده‌های مربوط به روش ساخت ۸۲ نام‌آواواژه اسمی در زبان روسی را می‌توان به صورت نمودار زیر نشان داد (عدد ۹۰ مربوط به تعداد نام‌آواهای مورد بررسی است که ۸ نمونه از آن‌ها وارد فرایندهای اشتقاقی نشده بودند؛ اما در نتیجه فرایند تبدیل می‌توانند در ساخت‌های نحوی در نقش اسمی به کار روند):

نمودار ۳- روش‌های ساخت نام‌آواواژه‌های اسمی در زبان روسی

Chart 3- Methods of formation of noun-onomatopoeic words in Russian

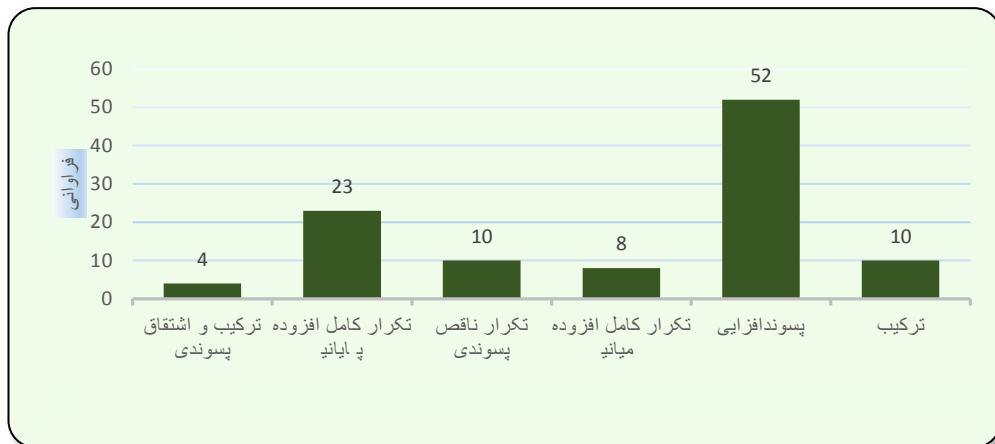
در زبان فارسی در ساخت اسم از نام‌آواها از روش‌های زیر استفاده شده است:

جدول ۷- نام‌آواواژه‌های اسمی در زبان فارسی

Table 7- Noun-onomatopoeic words in Persian

معنای وند	تعداد نمونه‌های مشاهده شده	روش ساخت	نام‌آواواژه اسمی	نام‌آوا
بیان تنوع و شدت و کثرت و توالی	۸	تکرار کامل افزوده میانی؛	چک‌چک	چک‌چک
	۱۰	تکرار ناقص پسوندی	هن و هن	هن هن
اسم با معنای تصغیر و تحقیر؛ تحبیب؛ تضعیف و تدریج؛ شدت و کثرت	۲۳	تکرار کامل افزوده پایانی	جلزوجلز	جلز
	۲۱	پسوندافزایی	غار غارک	غار غار
			بعبعی	بع بع
اسم یا اسم شیء با معنای مرکزی حالت	۲۴	پسوندافزایی	جیر جیرک	جیر جیر
			فش‌فشه	فش فش
اسم عمل	۳	پسوندافزایی	لرز	لرز
			غلنگ	غلت
قابلیت، اسم حالت	۴	پسوندافزایی	ترقه	ترق
			تپش، پرش، لرزش؛	تپ، پر، لرز
همانندی	۴	پسوندافزایی	جراندن، چکاندن، سراندن	جر، چک، سر
			توپچی	توپ
پیشه‌ساز	۱۰	پسوندافزایی	توپخانه	توپ
			آب‌شرشر	شرشر
مکان‌ساز	۴	ترکیب و اشتقاق (پسوندی)	آسمان خراش، آسمان غرمبه	خراش، غرمبه
			جز جگر	جز
اسم عمل با معنای مرکزی حالت؛ اسم حالت	۴	ترکیب و اشتقاق (پسوندی)	ترشاب	ترش
			آتشفشان	فش
اسم با معنای مرکزی فاعلی و حالت	۴	ترکیب و اشتقاق (پسوندی)	آب‌چکان	چک

نتیجه بررسی داده‌های مربوط به روش ساخت ۱۰۷ نام آواواژه اسمی در زبان فارسی را می‌توان به صورت نمودار زیر نشان داد:

نمودار ۴- روش‌های ساخت نام آواواژه‌های اسمی در زبان فارسی

Chart 4- Methods of formation of noun-onomatopoeic words in Persian

۳-۱-۴. نام آواواژه‌های صفتی

در زبان روسی سه دسته صفت کیفی، نسبی و ملکی وجود دارد. علاوه بر این سه دسته، ساختارهایی به نام صفت و قید فعلی نیز وجود دارند که از افعال ساخته می‌شوند. تعداد اندکی از این صفات و قیدهای فعلی به مرور زمان از طریق فرایند تبدیل وارد جرگه صفات و قیدها شده‌اند؛ یعنی در قالب صورت‌هایی که خارج از حوزه‌ی نحو به‌عنوان صفت و قید هویت مستقلی دارند شناخته می‌شوند. اما بررسی نگارنده نشان می‌دهد هیچ کدام از نام آواواژه‌های صفتی و قیدی زبان روسی به صفت و قید تبدیل نشده‌اند؛ بنابراین، آنچه در این بخش بررسی می‌شود صرفاً بررسی ساخت صفات فاعلی‌ای است که از نام آواواژه‌های فعلی ساخته شده‌اند و فقط در حوزه‌ی نحو یعنی ساختار گروه‌های نحوی و جمله نقش دستوری توصیف‌گر اسم را ایفا می‌کنند. صفت فاعلی در زبان روسی همانند سایر افعال غیرنام آوا به صورت بالقوه از تمام افعالی که پایه نام آوا دارند با اضافه شدن پسوندهای صفت فاعلی ساز -ущ/-ющ/-ящ- ساخته می‌شود:^۱

جدول ۸- نام آواواژه‌های صفتی در زبان روسی

Table 8- Adjective-onomatopoeic words in Russian

معنای وند	تعداد نمونه‌های مشاهده شده	روش ساخت	توضیح	نام آواواژه‌ی صفتی	توضیح	نام آواواژه‌ی فعلی
صفت فاعلی‌ساز با معنای حالت، فاعل دارای یک ویژگی (مثلاً فاعلی که قارقار می‌کند، می‌غرده،...)	تقریباً از تمام نام آواهایی که صورت فعلی دارند	پسوندا افزایشی	قدقدکننده قارقارکننده غرش‌گر	кудахчущий/ kudākhchushi каркающий/ kārkājushi гремящий/ grimjāshi	قدقد کردن قارقار کردن غریدن	кудахтатъ/ kudākhtat каркать/ kārkāt греметь/ grimit

^۱ نمودار فراوانی مربوط به صفت و قید به دلیل اینکه این ساختارها از تمام افعال زبان روسی ساخته می‌شوند، ارائه نشده است.

صفات ساخته‌شده از نام‌آواهای زبان فارسی برخلاف نمونه‌های مشاهده‌شده زبان روسی به صورت مستقل به عنوان صفت در فرهنگ‌های واژه‌ها درج شده‌اند. در ساخت صفت از نام‌آواها در زبان فارسی از روش‌های زیر استفاده شده است:

جدول ۹- نام‌آواژه‌های صفتی در زبان فارسی

Table 9- Adjective-onomatopoeic words in Persian

معنای وند	تعداد نمونه‌های مشاهده‌شده	روش ساخت	نام‌آواژه صفتی	نام‌آوا
صفت فاعلی‌ساز	۶	پسوندافزایی	پرنده، پاشنده	پر، پاش
معنای فاعلی و حالت	۱۰	پسوندافزایی	چکان، لرزان	چک، لرز
	۱۲	پسوندافزایی	پاشیده، ترشیده، ترکیدگی	پاش، ترش، ترک
صفت فاعلی با معنای کثرت و توالی	۱۰	تکرار کامل افزوده پایانی	تق نقو، غرغرو	تق نق، غر غر

۴-۱-۴. نام‌آواژه‌های قیدی

قیده‌های فاعلی با معنای کلی بیان حالت فاعل در زبان روسی از اکثر نام‌آواژه‌های فعلی به کمک پسوندهای فاعلی ساز -a/-я/-B ساخته می‌شوند. همان‌طور که در بخش (۴-۱-۳) ذکر شد آنچه در این بخش بررسی می‌شود، صرفاً بررسی ساخت قیده‌های فاعلی است که از نام‌آواژه‌های فعلی ساخته شده‌اند و فقط در حوزه نحو یعنی ساختار گروه‌های نحوی و جمله نقش متمم قیدی را ایفا می‌کنند:

جدول ۱۰- نام‌آواژه‌های قیدی در زبان روسی

Table 10- Adverb-onomatopoeic words in Russian

معنای وند	تعداد نمونه‌های مشاهده‌شده	روش ساخت	توضیح	نام‌آواژه قیدی	توضیح	نام‌آواژه‌ی فعلی
قید فاعلی‌ساز، بیان حالت	تقریباً از تمام نام‌آواهایی که صورت فعلی دارند	پسوندافزایی	قدقدکنان	кудахча/ kudākhhchā	قدقد کردن	кудахтать/ kudākhtat
			قارقارکنان گران	каркая/ karkāja гремя/ grimjā	قارقار کردن غریدن	каркать/ kārkat гремять/ grimit

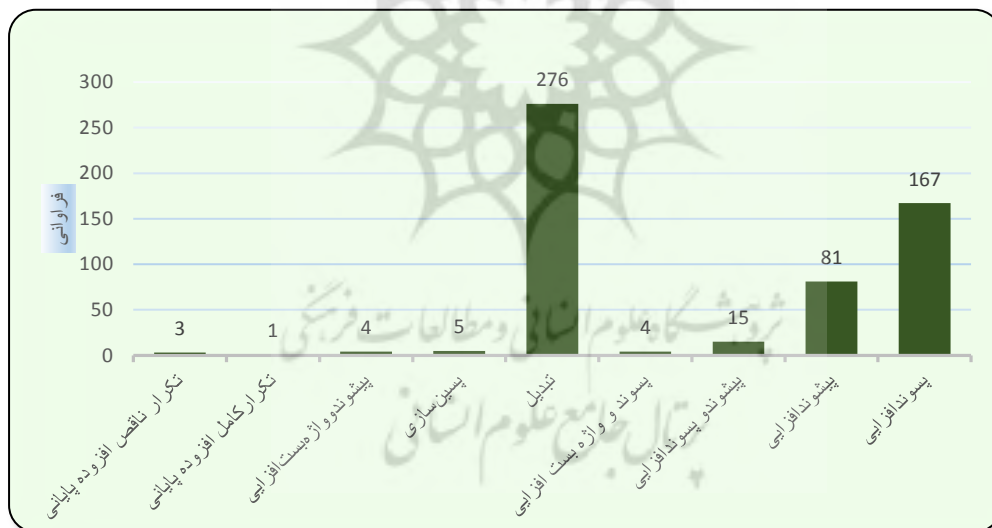
در ساخت قید از نام‌آواها در زبان فارسی از روش‌های زیر استفاده شده است:

جدول ۱۱- نام‌آواژه‌های قیدی در زبان فارسی

Table 11- Adverb-onomatopoeic words in Persian

معنای وند	تعداد نمونه‌های مشاهده‌شده	روش ساخت	نام‌آواژه قیدی	نام‌آوا
حالت	۱۲	پسوندافزایی	هرتی، تالایی	هرت، تالاپ
			غران، لغزان	غر، لغز
حالت، توالی و استمرار	۲	تکرار کامل افزوده پایانی	لرز لرزان، غرغزان	لرز، غر
حالت، توالی و استمرار	۳۸	ترکیب و اشتقاق (پسوندی)	شرشرکنان، له‌له‌زنان جیغ زنان	شرشر، له‌له جیغ

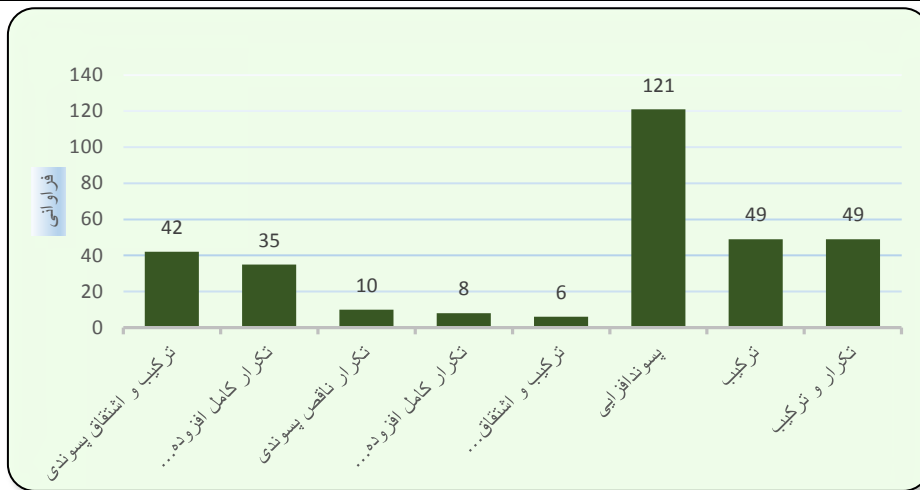
تحلیل داده‌های فوق نشان می‌دهد در زبان روسی فرایند پسوندافزایی غالب است (۶۰٪)، بدون در نظر گرفتن صفت و قید فعلی) و بیشترین نقش را در ساخت نام‌آواژه‌های همه اقسام کلام را به عهده دارد؛ در این زبان پسوندافزایی به نام‌آوای غیرمکرر نسبت به نمونه‌های مورد بررسی زبان فارسی به مراتب کاربرد بیشتری دارد و فرایندهای تکرار کامل افزوده پایانی و تکرار ناقص افزوده پایانی به صورت محدود در ساخت اسم و صفت از نام‌آواها نقش دارند (فقط ۱٪ در زبان روسی و ۱۵٫۵٪ در زبان فارسی). فرایند تبدیل و پسین‌سازی^۱ (۲٪) مختص ساخت اسم هستند، هرچند حاصل فرایند تبدیل فقط در حوزه نحو کاربرد دارد و پسین‌سازی هم نازایا است؛ با وجود اینکه پیشوندافزایی در کل از فرایندهای غالب در ساخت اسم و صفت و قید در زبان روسی است در اشتقاق واژه‌های جدید از نام‌آواها، این روش (۲۹٪) در کنار پیشوند و پسوندافزایی (ترکیب وندی مضاعف) (۵٪) صرفاً در حوزه ساخت افعال دیده می‌شود. در زبان فارسی فرایندهای مرتبط با ترکیب (۴۶٪) و پسوندافزایی (۳۸٪) جزو فرایندهای غالب هستند و بر خلاف زبان روسی فرایندهای تبدیل، پیشوندافزایی و پسین‌سازی در ساخت نام‌آواژه‌های فارسی نقشی ندارند. در زبان روسی واژه‌بست‌ها نقش واژه‌سازی (اشتقاقی) دارند و در ساخت نام‌آواژه‌های فعلی نیز مشارکت داشته‌اند، در حالی که در زبان فارسی واژه‌بست‌های موجود صرفاً در حوزه نحو یعنی ساختمان گروه‌های نحوی و جمله شرکت می‌کنند و نقش اشتقاقی ندارند. زبان فارسی در زمینه ساخت صفت و قید به مراتب فعال‌تر از زبان روسی عمل کرده است. اکثر نام‌آواژه‌های صفتی فارسی به روش پسوندافزایی (۷۳٫۵٪) و نام‌آواژه‌های قیدی به روش ترکیب و اشتقاق پسوندی (۷۳٪) ساخته شده‌اند و نام‌آواژه‌های صفتی و قیدی فارسی که گونه‌ای صورت فعلی هستند و صرفاً در حوزه نحو مشارکت دارند همگی به روش پسوندافزایی ساخته می‌شوند. در ادامه نمودار کلی مربوط به میزان فراوانی روش‌های ساخت نام‌آواژه‌های مورد بررسی در دو زبان فارسی و روسی به صورت خلاصه نشان داده شده است:

نمودار ۵- روش‌های ساخت نام‌آواژه‌ها در زبان روسی

Chart 5- Methods of formation of onomatopoeic words in Russian

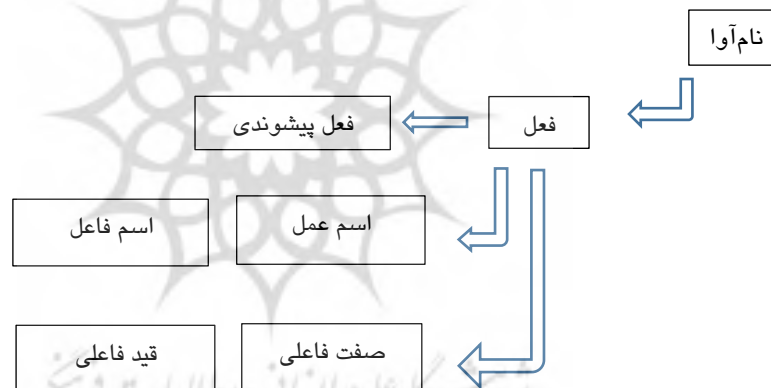
^۱ безаффиксный - Back Formation / Disaffixation

نمودار ۶- روش‌های ساخت نام‌آواژه‌ها در زبان فارسی
Chart 6- Methods of formation of onomatopoeic words in Persian

۲-۴. استخراج الگوی ساخت واژه‌های جدید از نام‌آواها

با بررسی نمونه‌های فوق می‌توان چنین استنباط کرد که در زبان روسی الگوی غالب در روند ساخت نام‌آواژه‌ها به صورت زیر است:

شکل ۱- روند اشتقاق نام‌آواژه‌ها در زبان روسی
Figure 1- The process of derivation of onomatopoeic words in Russian

و فرایند ساخت نام‌آواژه‌ها از نام‌آواها در زبان فارسی نیز عموماً از الگوی زیر پیروی می‌کند:

شکل ۲- روند اشتقاق نام‌آواژه‌ها در زبان فارسی
Figure 2- The process of derivation of onomatopoeic words in Persian

در زبان روسی تعداد نام‌آواژه‌های فعلی (۱۹۴) به مراتب بیشتر از نام‌آواژه‌های اسمی (۸۲) است. دلیل این امر می‌تواند این باشد که روش‌های متنوعی در اشتقاق نام‌آواژه‌های فعلی از نام‌آواها نقش دارند؛ اما فرایند غالب در اسم‌سازی از نام‌آواهای روسی پسوندافزایی (۸۹٪) است. نام‌آواژه‌های اسمی اکثراً از افعال ساخته می‌شوند (۷۹٪) و اسم عمل هستند. در زبان فارسی نسبت نام‌آواژه‌های فعلی به اسمی ۱۲۳ به ۱۰۷ است که در قیاس با زبان روسی تفاوت بین میزان آن‌ها به مراتب کمتر است. تنوع روش‌های ساخت در اسم‌سازی بیشتر از فعل‌سازی از نام‌آواهاست. اسم و فعل غالباً به صورت مستقیم از نام‌آوا ساخته می‌شوند. صفت و قید نیز می‌توانند هم مستقیماً از خود نام‌آوا ساخته شوند و هم از نام‌آواژه‌های فعلی و اسمی.

۳-۴. تحلیل معنایی نام‌آواژه‌ها در زبان روسی و فارسی

بررسی معانی اضافه‌شده به نام‌آواژه‌های مورد بررسی نشان می‌دهد گوناگونی معنایی بیان‌شده در روش‌های واژه‌سازی زبان فارسی به دلیل تنوع پسوندها و به‌ویژه نقش فعال فرایند تکرار به مراتب بیشتر از زبان روسی است. اکثر پسوندهای به کاررفته زبان روسی صرفاً نقش مقوله‌ساز دارند (اسم‌ساز، صفت‌ساز، قیدساز، فعل‌ساز). در نام‌آواژه‌های فعلی تنها معنای منحصر به فرد غیر دستوری معنای کثرت است که نه از طریق تکرار، بلکه از طریق ترکیب وندی مضاعف (рас-...-ся, на-.....-ся) بیان می‌شود و پیشوندهای 3a- и по- نیز همان‌گونه که با وارد شدن به ساختار سایر افعال معنای شروع عمل را می‌دهند در ساختار نام‌آواژه‌های فعلی نیز همین معنا را اضافه می‌کنند و در این حالت با صورت‌های فارسی نظیر «به پت پت افتادن» مشابهت معنایی دارند. فرایندهای به کاررفته در ساخت نام‌آواژه‌های فعلی فارسی نیز صرفاً نقش مقوله‌ساز دارند و بیانگر انجام عمل هستند. گوناگونی معنایی در ساخت نام‌آواژه‌های اسمی زبان فارسی بیشتر تجلی داشته است و معانی نظیر کثرت، تنوع، توالی، شدت، تضعیف، تحجیب و اسم عمل با معنای مرکزی حالت به معنای اولیه و مقوله‌ای نام‌آواژه اضافه شده است که به نظر می‌رسد دلیل این امر کاربرد فرایند تکرار باشد. در زبان روسی هم گوناگونی معنایی در نام‌آواژه‌های اسمی بیشترین تنوع را دارد؛ اما این تنوع در مقایسه با زبان فارسی کمتر است. در زبان روسی اگر اسم مستقیماً از نام‌آوا ساخته شود یا اسم حیوان، یا نام خانوادگی یا اسم با معنای کلی سروصدا است. اسم‌های ساخته‌شده از نام‌آواژه‌های فعلی که تعدادشان به مراتب بیشتر است (۷۹٪) فقط معنای اسم عمل دارند. پسوندهای سازنده نام‌آواژه‌های صفتی و قیدی در زبان روسی صرفاً معنای مرکزی حالت را بیان می‌کنند؛ اما در نمونه‌های مورد بررسی زبان فارسی باز هم به دلیل مشارکت فعال فرایند تکرار و ترکیب علاوه بر معنای مرکزی حالت معنای کثرت، توالی، قابلیت و استمرار نیز بیان می‌شود.

۵. نتیجه‌گیری

مقایسه ساخت نام‌آواژه‌ها در زبان‌های فارسی و روسی و استخراج فرایندهای واژه‌سازی به کاررفته و مشخص کردن الگوهای حاکم بر ساخت نام‌آواژه‌ها در این دو زبان نشان داد که تفاوت رده‌شناختی این دو زبان در انتخاب روش‌های ساخت نام‌آواژه‌ها انعکاس داشته است. زبان روسی با ساختار تصریفی خود گرایش بیشتری به پسوندافزایی نشان داده است و نقش فعال فرایند ترکیب در زبان فارسی نیز به دلیل ساختار تحلیلی آن است. البته از آنجا که به گفته شقاقی (۱۳۸۷: ۸۵) زبان فارسی هم زبانی پسوندی است، پسوندافزایی برای ساخت نام‌آواژه‌های زبان فارسی در رده دوم پس از فرایندهای مرتبط با ترکیب قرار دارد. اما ترکیب یا فرایندهای مرتبط با آن در ساخت نام‌آواژه‌ها در زبان روسی هیچ نقشی نداشته‌اند. تصریفی بودن زبان روسی در ساخت افعال به صورت مستقیم از نام‌آواها نمود ویژه‌ای داشته است. همچنین، این پژوهش نشان داد که روند یکسانی بر الگوهای ساخت نام‌آواژه‌ها در این دو زبان حاکم نیست؛ در زبان روسی سطح یک اشتقاق به افعال تعلق دارد و ۷۹٪ نام‌آواژه‌های اسمی از افعال ساخته می‌شوند؛ اما در زبان فارسی اشتقاق سطح یک به نسبت بسیار نزدیک به فعل و سپس اسم تعلق دارد و اسامی مستقیماً از نام‌آواها ساخته می‌شوند. ساخت صفت و قید (صفت و قید فعلی) در زبان روسی فقط از افعال انجام می‌شود؛ اما در زبان فارسی آن‌ها نیز مستقیماً از نام‌آواها ساخته می‌شوند. بررسی معانی اضافه‌شده به نام‌آواژه‌های مورد بررسی نیز نشان داد گوناگونی معنایی بیان‌شده در روش‌های واژه‌سازی زبان فارسی به دلیل تنوع پسوندها و نقش فعال

فرایند تکرار به مراتب بیشتر از زبان روسی است و اکثر پسوندهای به کاررفته زبان روسی (پسوندافرایی به‌عنوان فرایند غالب) صرفاً نقش مقوله‌ساز داشته‌اند.

منابع فارسی

- اعتباری، زهرا. (۱۳۹۷). تحلیل ساختاری و معنایی نام‌آواهای زبان گیلکی در مقایسه با زبان فارسی. فصلنامه ادبیات و زبان‌های محلی ایران زمین ۲۰، ۱-۲۴.
- داوری اردکانی، نگار و مغانی، حسین. (۱۳۹۴). تحلیل نام‌آواهای رایج در گویش دشتستانی: رویکردی ساختاری و معنایی. زبان پژوهی ۱۵، ۸۳-۱۰۵.
- دبیرمقدم، محمد و ملکی، سیما. (۱۳۹۵). تحلیل صوری و معنایی فرایند تکرار کامل در زبان فارسی. مجله زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان ۱۶، ۱-۲۳.
- رضایتی کیشه‌خاله، محرم و سلطانی، بهروز. (۱۳۹۴). بررسی ساخت‌واژه‌ای، دستوری و معنایی فرایند تکرار در زبان فارسی. جستارهای ادبی ۱۸۹، ۸۱-۱۱۲.
- شقایق، ویدا. (۱۳۸۷). مبانی صرف. تهران: سمت.
- فرشیدورد، خسرو. (۱۳۸۶). فرهنگ پیشوندها و پسوندهای زبان فارسی همراه گفتارهایی درباره‌ی دستور زبان فارسی. تهران: زوار.
- کشانی، خسرو. (۱۳۷۱). اشتقاق پسوندی در زبان فارسی امروز. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- محمدی، علی و نقشبندی، عبدالستار. (۱۳۹۴). تحلیل و بررسی نام‌آواها در زبان کردی و پژوهشی در مصداق‌های کردی و فارسی آن. پژوهش‌های زبان‌شناسی تطبیقی ۹، ۲۴۳-۲۵۶.
- محبی‌الدین قمشه‌ای، غلامرضا. (۱۳۹۰). تصویرگونگی در ساخت‌های آوایی، صرفی و نحوی زبان فارسی. رساله دکتری، دانشگاه علامه طباطبایی.
- نشاط، محمود. (۱۳۵۶). اسم صوت و کاربرد آن در زبان فارسی. مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران ۹۷ و ۹۸، ۲۸۳-۲۹۸.
- نیکوبخت، ناصر. (۱۳۸۳). صوت‌آواها و نظریه منشأ زبان. پژوهش‌های ادبی ۳، ۱۱۵-۱۳۲.
- وحیدیان کامیار، تقی. (۱۳۷۵). فرهنگ نام‌آوایی فارسی. مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد.

References

- Алиева, В. Н. (2014). Звукоподражания современного русского языка как развивающийся разряд слов. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации»* 27(66), 26-33.
- Алиева, В. Н. (2016). Словообразование имён существительных от звукоподражательных слов в русском и кумыкском языках. *Языкознание* 2(56), 37-40.
- Алиева, В. Н. (2018). Звукоподражания в контексте проблемы связи звука и значения. *Мир науки, Культуры, Образования* 5(72), 526-529.
- Ахманова, О. С. (1966). *Словарь лингвистических терминов*. Москва. Советская Энциклопедия.
- Воронин, С. В. (1990). *Фоносемантические идеи в зарубежном языкознании*. Ленинград. ЛГУ.
- Дудников, А. В. (1990). *Современный русский язык: учебник*. Москва. Высшая школа.
- Евгеньева, А. П. (1981-1984). *Словарь русского языка в 4 томах*. Москва. Русский язык.
- Мехраби Кесарь. К. (2015). Сопоставительный анализ междометий и звукоподражаний в русском и персидском языках. *Вестник РУДН. Серия Теория языка. Семиотика. Семантика* 3, 172-182.
- Пешковский, А. М. (1956). *Русский синтаксис в научном освещении*. Москва. Государственное учебно-педагогическое издательство министерства просвещения РСФСР.
- Сиями, Х. (2018). Сопоставительный анализ лексикографической фиксации и фонетических особенностей звукоподражательных слов в русском и иранском языках. *Образование и наука в россии и за рубежом. Московский двор* 9(44), 221-227.

- Сиями, Х., Изанлу Х., Джунбахш И. (2020). Сопоставительный анализ лексикографической фиксации и фонетических особенностей звукоподражательных слов неодушевленных предметов и явлений природы в русском и иранском языках. *Педагогический журнал* 10, 651-657.
- Тихонов, А. Н. (1981). *Междометия и звукоподражания - слова?* . Русская речь 5, 72-76.
- Тихонов, А. Н. (1985). *Словообразовательный словарь русского языка*. Москва. Русский язык.
- Тишина, Е. В. (2010). *Русская ономотопея: диахронный и синхронный аспекты изучения*. Автореф. дис.... канд. филол. наук. Волгоград.
- Третьякова, В. П. (1985). *Звукоподражательные глаголы в русском языке*. Автореф. дис.... канд. филол. наук. Москва.
- Ушаков Д. Н. (1935-1940). *Толковый словарь русского языка в 4-х томах*. Москва. Советская энциклопедия.
- Шанский. Н. М. , Тихонов А.Н. (1987). *Современный русский язык в трех частях. - Часть 2*. Москва. Просвещение.
- Шанский, Н. М. (1981). *Современный русский язык. - Часть 2*. Москва. Высшая школа.
- Akhmanova, O.S. (1966). *Dictionary of linguistic terms*. Moscow: Soviet Encyclopedia. (In Russian)
- Alieva, V. N. (2018). Onomatopoeia in the context of the problem of the connection between sound and meaning. *The world of science, culture and education* 5(72), 526-529. [In Russian]
- Aliyeva, V. N. (2014). Onomatopoeia modern russian language as an evolving range of words. *Scientific Notes of Taurida V. I. Vernadsky National University. – Series: Philology. Socialcommunications* 27(66), 26-33. [In Russian]
- Aliyeva, V. N. (2016). Noun formation from the onomatopoeic words in Russian and Kumyk languages. *Linguistics* 2(56), 37-40. [In Russian]
- Dabirmoghaddam, M. & Maleki, S. (2016). Formal and semantic analysis of total reduplication in Persian. *Journal of Linguistics and Khorasan Dialects* 8(14), 1-23. [In Persian]
- Davari Ardakani, N. & Moghani, H. (2015). An analysis of onomatopoeic words in Dashtestani dialect: Structural and semantic approaches. *Journal of Language Research (Zabanpazhuhi)* 10(15), 83-105. [In Persian]
- Dudnikov, A.V. (1990). *Modern Russian language: Textbook*. Moscow: Vysshaya shkola. [In Russian]
- Etebari, Z. (2018). Structural and semantic analyses of onomatopoeic words in Gilaki in comparison with Persian language. *Journal of Iranian Regional Languages and Literature* 8(2), 1-24. [In Persian]
- Evgenyeva, A. P. (1981-1984). *Dictionary of the Russian language in 4 volumes*. Moscow: Russian language Publication. [In Russian]
- Farshidvard, Kh. (2007). *Dictionary of prefixes and suffixes of Persian language with speeches about Persian grammar*. Tehran: Zavar. [In Persian]
- Kashani, Kh. (1992). *Suffixal Derivatives in today's Persian language*. Tehran: Academic Publishing Center. (In Persian)
- Mehrabi, Q. (2015). Comparative analysis of interjections and onomatopoeia in Russian and Persian. *Bulletin of RUDN University. Series Theory of language. Semiotics. Semantics* 3, 172-182. [In Russian]
- Mohammadi, A. & Naghshbandi, A. (2015). Analysis and examination of onomatopoeia as well as an investigation into its Kurdish instances. *Journal of comparative linguistic research* 5(9), 243-256. [In Persian]
- Mohiuddin Qomshaei, Gh. (2011). *Iconicity in the phonetic, morphological and syntactic constructions of the Persian language*. PhD thesis, Allameh Tabatabai University. [In Persian]
- Neshat, M. (1977). Onomatopoeia and its use in Persian language. *Journal of Faculty of Literature and Human Sciences, University of Tehran* 97 & 98, 283-298. [In Persian]
- Nikoubakht, N. (2004). Onomatopoeia and the theory of the origin of language. *Literary Research* 1(3), 115-132. [In Persian]
- Peshkovsky A. M. (1956). *Russian syntax in scientific coverage*. Moscow: State Educational and Pedagogical Publishing House of the Ministry of Education of the RSFSR. [In Russian]
- Rezayati Kishekhaleh, M. & Soltani, B. (2015). A study on the reduplication process in Persian language from vocabulary building, grammar and semantics points of view. *Journal of Literary Studies* 48(2), 81-112. [In Persian]
- Shaghghi, V. (2008). *An introduction to morphology*. Tehran: Samt. [In Persian]
- Shansky, N. M. & Tikhonov, A. N. (1987). *Modern Russian language in three parts. - Part 2*. Moscow: Prosveshcheniye. [In Russian]

- Shansky, N. M. (1981). *Modern Russian language. - Part 2*. Moscow: Vysshaya shkola. [In Russian]
- Siyami, Kh. (2018). Comparative analysis of the lexicographic fixation and phonetic features of onomatopoeic words in Russian and Iranian languages. *Education and science in Russia and abroad*. Moskovskiy dvor 9(44), 221-227. [In Russian]
- Siyami, Kh., Izanlu, H. & Junbakhsh, I. (2020). Comparative analysis of the lexicographic fixation and phonetic features of onomatopoeic words of inanimate objects and natural phenomena in Russian and Persian languages. *Pedagogical journal 10*, 651-657. [In Russian]
- Tikhonov, A. N. (1981). Interjections and onomatopoeia - words? *Russian speech 5*, 72-76. [In Russian]
- Tikhonov, A. N. (1985). *Word-formation dictionary of Russian*. Moscow: Russian language. [In Russian]
- Tishina, E. V. (2010). *Russian onomatopoeia: diachronic and synchronous aspects of study*. Abstract dissertations candidate of philological sciences. Volgograd: Volgograd State Pedagogical University. [In Russian]
- Tretyakova, V. P. (1985). *Onomatopoeic verbs in Russian*. Abstract dissertations candidate of philological sciences. Moscow: Volgograd State Pedagogical University. [In Russian]
- Ushakov, D. N. (1935-1940). *The explanatory dictionary of the Russian language in 4 volumes*. Moscow: Soviet encyclopedia. [In Russian]
- Vahidian Kamyar, T. (1996). *Persian onomatopoeic words dictionary*. Mashhad: Ferdowsi University of Mashhad. [In Persian]
- Voronin, S. V. (1990). *Phonosemantic ideas in foreign linguistics*. Leningrad: Leningrad State University. [In Russian]

